

מהו המעמד השלישי?

המעמד השלישי הוא אומה שלמה. מה דרוש לאומה כדי להאריך ימים ולשגשג? היא זקוקה לפעילויות פרטיות ולשרותים ציבוריים. כל הפעילויות הפרטיות האלה מתבצעות על ידי ארבע קבוצות של בני אדם:

1. מכיוון שאדמה ומים מספקים את החומרים הבסיסיים לצרכים האנושיים, יש בזה מן ההגיון לכלול בקבוצה הראשונה את כל המשפחות הקשורות בעבודת האדמה.
2. בין המכירה הראשונית של מוצרים לבין הרגע שבו הם מגיעים לצרכן או למשתמש, צוברים המוצרים ערך נוסף הגדל פחות או יותר בטור גיאומטרי בעקבות תופסת של כמויות משתנות של עבודה. כך יכולה החריצות האנושית לשפר את מתנות הטבע והכפיל פי שניים, פי עשרה או פי מאה את ערכם של חומרי הגלם. כאלו הן פעילויות הקבוצה השנייה.
3. בין הייצור לצריכה, וכן גם בין השלבים השונים של תהליך הייצור, מתערב מגוון של סוכני ביניים כדי לעזור הן ליצרנים והן לצרכנים; אלה הם המשווקים והסוחרים. הסוחרים עורכים ללא הרף השוואות של צרכים בהתאם למקום ולזמן ומעריכים את הרווחים שאפשר להפיק מאחסון ומהובלה; המשווקים מעבירים בשלב הסופי את הסחורות לשווקים הסיטוניים והקמעוניים. זהו תפקידה של הקבוצה השלישית.
4. מלבד שלוש קבוצות אלה של אזרחים יעילים וחרוצים העוסקים בדברים המתאימים לצריכה או לשימוש, זקוקה החברה גם למספר עצום של פעילויות מיוחדות ושל שירותים שהם שימושיים או נעימים ישירות לאדם. בקבוצה הרביעית כלולים כל מיני עיסוקים, החל במקצועות חופשיים ומדעיים מכובדים ביותר, וכלה בעבודות הנחותות ביותר.

כאלה הן הפעילויות המקיימות את החברה. אולם מי מבצע אותן? המעמד השלישי. גם את השרותים הציבוריים אפשר כיום לחלק לארבע קטגוריות מוכרות: הצבא, המערכת המשפטית, הכנסייה והפקידות הממשלתית. אין צורך בניתוח מפורט כדי להראות שבכל מקום מהווים בני המעמד השלישי תשעים וחמישה אחוזים מממלאי התפקידים האלה; אלא שעליהם מוטלת כל העובדה הקשה ביותר, כל התפקידים שמעמד בעלי הזכויות מסרב לבצע.

בעלי זכויות היתר ממלאים רק משרות כבוד שהן גם משתלמות מאוד. האם הם ראויים להערכה בשל כך? הם היו ראויים להערכה רק אילו בני המעמד השלישי לא רצו או לא יכלו למלא משרות אלה. התשובה ידועה. אף על פי כן, בעלי הזכויות מעיזים לסגור משרות אלה בפני המעמד השלישי. "לא משנה כמה מועילים אתם", אומרים הם, "ולא חשוב כמה מוכשרים אתם; אתם יכולים להתקדם עד כאן ולא יותר. משרות כבוד אינן בשבילכם ובשביל שכמותכם". יש יוצאים מן הכלל, אך הם נדירים מאד ומטבע הדברים בולטים מאד; אין הם אלא לעג לרש, והאופן שבו מדברים עליהם מהווה עלבון נוסף.

אם אמרנו שחסימת המשרות האלה בפני המעמד השליש מהווה פשע חברתי, פעולת מלחמה אמיתית נגד המעמד השליש, האם אפשר לפחות לטעון שזה מועיל כלל הציבור? אה! האם לא ברורות לנו התוצאות של מונופולין? בעוד שהוא מרפה את ידי אלה שאותם הוא בולם ומסלק, האם אין הוא הורס את כישוריהם של אלה שאותם הוא מעדיף? האם אין זה מובן שכל עבודה שאין בה תחרות חופשית מבוצעת פחות טוב ויותר ביוקר?

האם עוד לא העירו על כך שכאשר הופכים תפקיד לזכותו הבלעדית של מעמד מוגדר הנבדל משאר האזרחים, צריך לשלם משכורת לא רק לאיש העושה באמת את המלאכה, כי אם גם לכל אלה מאותה כת מיוחסת שאינם עושים דבר, וכן למשפחות שלמות של העובדים ושל אלה שאינם עובדים? האם טרם הבחין בכך איש, שמרגע שהשלטון הופך לרכושו של מעמד נפרד הוא גדל מעבר לכל מידה, ונוצרות משרות לא כדי לענות על צורכי הנשלטים אלא על צורכי השולטים בהם? האם איש לא שמ לב לעוד דבר: בעוד שמחד גיסא אנו משלימים עם המצב שלנו בשפלות רוח ואפילו בטיפשות, הרי מאידך גיסא, כאשר אנו קוראים את ההיסטוריה של מצרים או סיפורי מסעות בהודו, אנו מתארים אותם תנאים כמאוסים, מפלצתיים, יוצרי טפילות כלכלית, כאויבי הקדמה החברתית, ומעל לכל כמשפילים את הגזע האנושי בכלל ובלתי נסבלים לאירופים במיוחד? אולם בנקודה זו עלינו להפסיק דיון זה, שכן ככל שהוא מרחיב ומבהיר את הבעיה, בכל זאת הוא מעכב אותנו.

סיכום שהצבענו על כך שהתועלת שמביא, כביכול, מעמד בעלי הזכויות לשירות הציבורי היא אשליה; שכל המשימות הקשות בשירות הציבורי מבוצעות ללא עזרת מעמד זה על ידי המעמד השלישי; שללא מעמד זה אפשר לאיש את המשרות הגבוהות בעובדים טובים לאין שיעור; שהן חייבות להיות הפרס והגמול הטבעי לאלה שהם בעלי כישורים מוכחים בשירות הציבור; ושאם בעלי זכויות היתר הצליחו להשתלט על כל המשרות המכובדות והמשתלמות היטב, זהו עוול נתעב כלפי כל האזרחים ומעשה בגידה במדינה.

מי אמיץ דיו לטעון שהמעמד השלישי אינו מכיל בתוכו את כל הדרוש כדי להוות אומה שלמה? הוא דומה לאדם חזק וחסון שזרועו האחת כבולה בשלשלאות. לו סולק מעמד בעלי זכויות היתר לא היתה האומה מפסידה דבר, אלא יוצאת נשכרת. מהו, איפוא, המעמד השלישי? הכל; אך "הכל" שהוא כבול ומדוכא. מה הוא יוכל להיות ללא המחסום של מעמד זכויות היתר? הוא יהיה הכל, חופשי ומשגשג. מאום לא יצלח ללא המעמד השלישי; הכל יתנהל הרבה יותר טוב ללא שני המעמדות האחרים.

אין די בכך להראות שבעלי זכויות היתר לא רק שאינם מועילים לאומה, כי אם גם מחלישים אותה ומזיקים לה; עלינו להוכיח עוד שהאצולה בכלל איננה חלק מהחברה שלנו; היא יכולה להיות נטל על האומה, אולם אין היא יכולה להיות חלק ממנה.

ראשית, אינני יכול למצוא שום מקום שאותו אפשר להועיד לכת האצילים בין כל המרכיבים של האומה. אני יודע שישנם אנשים רבים, **הקיסר מדי**, אשר מתוך חולשה, חוסר יכולת, עצלות ללא תקנה, או השחתה מוסרית, אינם ממלאים כל תפקיד בחברה. לצד הכלל תמיד קיימים יוצאים מן הכלל ועיוותים שונים, ובמיוחד בציבור הגדול. אולם הכל יסכימו שככל שהשחתות אלה יהיו מעטות יותר, אמורה המדינה להיות מאורגנת טוב יותר. המדינה שארגונה הגרוע ביותר תהיה זו שבה לא רק אנשים בודדים אלא מעמד שלם של אזרחים יעלצו בחיי בטלה בקרבו של ציבור עמלני, ויצליחו לצרוך בעצמם את החלק הטוב ביותר של התוצר בלי שעזרו בכל דרך שהיא ליצרו. מעמד כזה הוא לבטח זר לאומה משום עצלותו. אולם האצולה זרה בתוכנו גם בשל זכויות היתר האזרחיות והפוליטיות שלה.

מהי אומה? גוף של שותפים החיים תחת חוקים משותפים והמיוצגים על ידי אסיפה-מחוקקת וכיוצא בזה. האין זה ברור שיש לאצולה זכויות יתר ופטורים שונים שלהם היא קוראת בעזות פנים "זכויות", והנבדלות מזכויות הרוב הגדול של האזרחים? בגלל זכויות מיוחדות אלה לא שייכת האצולה למעמד הכללי, וכן אין היא כפופה לחוקים הכלליים. זכויותיה הפרטיות הופכות אותה, אם כך, לעם נפרד בתוך האומה הגדולה. זו מדינה בתוך מדינה [imperium in imperio].

אשר לזכויותיה הפוליטיות, גם בהן היא משתמשת בנפרד מן האומה. יש לה נציגים שאין להם מנדט מהעם. באי כוחה יושבים בנפרד, וגם אילו ישבו באותו אולם יחד עם באי כוחם של האזרחים הרגילים, עדיין היו הם מהווים גוף ייצוגי שונה ונפרד. הם זרים לאומה ראשית בשל מוצאם, משום שאין הם חבים את סמכותם לעם; ושנית בשל מטרותם, שהיא הגנה לא על האינטרס הציבורי אלא על האינטרס הפרטי.

המעמד השלישי מכיל, אפוא, את כל מה שקשור לאומה, בעוד שאף אחד מחוץ למעמד השלישי איננו יכול להיחשב בכלל כחלק מהאומה. מהו המעמד השלישי? הכל.

עמנואל ז'וזף סייס, צרפת, יוני 1789